

УДК 94(477.7)“1956/1986”

Шпак Д. О.

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв (Україна, Миколаїв), postsciresearch@gmail.com

ХРИСТІЯНИ ВІРИ ЄВАНГЕЛЬСЬКОЇ У РЕЛІГІЙНОМУ ДИСИДЕНТСТВІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1950–Х – ПЕРША ПОЛОВИНА 1980–Х РР. ХХ СТ.)

На основі опрацьованих архівних матеріалів та спеціальних наукових праць, у статті висвітлюються факти переслідувань віруючих-активістів релігійних громад, послідовників одного з напрямів протестантизму – п'ятидесятництва, на Півдні Української РСР, в рамках антирелігійної політики Радянського Союзу; розкриваються форми діяльності організації Християн віри Євангельської в контексті релігійного дисидентства, а також подано статистичні дані щодо чисельності віруючих у вказаному регіоні України у зазначених хронологічних межах.

Ключові слова: п'ятидесятники, антирелігійна політика, антирадянська діяльність, дисидентський рух, підпільна організація, гоніння по ідеологічним мотивам, Українська Радянська Соціалістична Республіка.

В кінці 1990–х рр. минулого сторіччя, після відкриття доступу до спецховищ і архівів колишніх радянських спецслужб, значний розвиток отримали регіональні історичні дослідження. Вчені змогли на основі нових документів переглянути встановлені раніше підходи та висновки, об'єктивно відтворити повну картину історії України, в тому числі і таку неоднозначну її сторінку, як опозиційний рух другої половини 1950–х – середини 1980–х рр. ХХ ст. Такі процеси позитивно позначилися на розвитку історичної думки та надали сприяння науковій переосмисленню історичних знань з даної проблеми.

Для конструювання повної наукової картини опозиційного руху в СРСР, і в Українській РСР зокрема, важливою є проблема ідеологічних і фізичних гонінь віруючих-членів протестантських організацій. Різним аспектам історії опозиційного руху в Україні присвятили окремі наукові роботи А.Русначенко, Г.Касьянов, Ю.Курносів, Ю.Данилюк, О.Бажан, Б.Кравченко, Б.Захаров, Г.Гончарук, О.Нагайцев, І.Кураєв [1]. Особливої уваги заслуговують публікації, в яких представлений ґрунтовний аналіз демографічної, професійної, національної та територіальної структури дисидентського руху, видатних українських істориків, таких як Ю.Зайцев, Ю.Котляр, О.Бажан, Л.Ведмідь, В.Дмитрук, І.Кривдіна [2]. Питанню історії становлення та розвитку протестантизму на Україні присвятили окремі роботи В.Любашенко, В.Мельник, С.Савінський [3].

Мета статті: спираючись на дані архівних матеріалів, представити факти гонінь на віруючих-активістів релігійних громад п'ятидесятників на Півдні Української РСР у другій половині 1950–х – першій половині 1980–х рр. минулого століття, подати статистичні дані щодо чисельності віруючих у регіоні у зазначених хронологічних межах і розкрити форми діяльності підпільних релігійних організацій в контексті релігійного дисидентства у вказаному регіоні УРСР.

Історія п'ятидесятницької течії в Україні – християн євангельської віри (ХЄВ) почалася з приїзду до Одеси в 1921 р. місіонерів американської п'ятидесятницької асоціації “Асамблея Бога” І.Воронаєва та В.Колтовича. Вже на початку 1922 р. в Одесі було засновано нову церкву під назвою Громади християн євангельської

віри. У 1924 р. на Одещині з'явилася ще одна п'ятидесятницька церква на хуторі Надія, а також у м. Миколаїв [4, с. 386].

У 1924 р. в Одесі відбувся перший з'їзд п'ятидесятників області, на якому утворили обласний союз. Другий з'їзд ХЄВ (Одеса, 1925) схвалив пропозицію про організацію Всеукраїнського союзу ХЄВ. У 1926 р. в Одесі пройшов І Всеукраїнський з'їзд союзу. Його головою було обрано І.Воронаєва. У 1927 р. в Одесі відбувся ІІ Всеукраїнський з'їзд ХЄВ, у роботі якого взяло участь 65 делегатів з усіх округів України. Вони представляли майже 350 громад, що об'єднували близько 17 тисяч віруючих. Останній було одноголосне проголошено І Всесоюзним з'їздом Союзу ХЄВ. У 1927–1928 рр. правління ВСХЄВ провело ряд обласних з'їздів в Україні. До ВРЄХЄВ приєдналося близько 400 п'ятидесятницьких громад, які налічували майже 25 тис. членів. За неповними підрахунками, на 1928 рік у СРСР уже нараховувалося близько 200 тис. п'ятидесятників [5, с. 81].

У 1945 р. цю конфесію було примусово підпорядковано ВР ЄХБ. Проте більшість громад п'ятидесятників не реєструвалася та існувала в підпіллі, не підпорядковуючись ВР ЄХБ. Органи МДБ здійснювали репресії проти нелегальних громад церкви християн віри євангельської (п'ятидесятників). Більше 90% з них було заарештовано і засуджено у Дніпропетровській, Закарпатській, Київській, Кіровоградській, Сталінській, Миколаївській областях [6, с. 231].

Після вказаних акцій, протягом тривалого часу п'ятидесятників намагалися не помічати. Навіть у звітах уповноважених у справах релігійних культів у 60–х рр. ХХ ст. констатувались лише окремі факти без серйозного аналізу ситуації, що склалася навколо згаданої релігійної течії. Однак певні репресивні заходи проводились. У січні 1960 р. у Миколаєві відбувся судовий процес, на якому розглядалася антирадянська діяльність Волкова, Подрезова, Гончарова, Гупаленка і Кучера, які очолювали дві групи сектантів-п'ятидесятників. Було зафіксовано, що на території Миколаївської області діють не менше 600 представників цього релігійного напрямку [7, арк. 46–56].

На початок 1965 р. в УРСР діяло близько 1160 громад ЄХБ (понад 101 тис. осіб) [8, арк. 33], а на кінець 1979–го – 1103 зареєстрованих громади та групи ЄХБ (в іншому документі фігурує більша цифра [9, арк. 36]), до складу яких входило 106 тис. віруючих. Важливо, що серед членів громад ЄХБ було багато молоді. За п'ять років частка її зросла удвічі і становила близько 10% в Україні. В окремих регіонах цей відсоток був значно вищим, зокрема в Одеській області – 19,2%, у Херсонській – 16%, у Запорізькій – 14% [9, арк. 103].

Здоровий глузд у ставленні до п'ятидесятників став брати вгору. Ще в 1968 р. почалася незалежна від ЄХБ реєстрація деяких п'ятидесятницьких церков. На 1970 р. поза Союзом ЄХБ, за офіційними даними, перебувало понад 14 тис. осіб. Але, як уже наголошувалося, ця цифра є дуже заниженою порівняно з реальною [10, арк. 126]. Сюди ж входили і прибічники РЦ ЄХБ, і віруючі, що належали до незареєстрованих автономних громад ЄХБ.

Коли ж у першій половині 70–х рр. ХХ ст. до п'ятидесятників поставились більш уважно, то з'ясувалось, що вони практично перебували поза контролем держави. На 1974 р. в Україні налічувалося лише 16 зареєстрованих та 539 незареєстрованих громад та груп цього напрямку [11, арк. 30]. З них у Миколаївській області було 27 незареєстрованих громад п'ятидесятників [12, арк. 49]. До 1986 р. було зареєстровано більше як 200 громад з кількістю віруючих більш ніж 20 тис. осіб. Це в основному великі церкви в Києві, Одесі, Харкові, Чернівцях та в інших містах [13].

Після отримання дозволу на офіційну реєстрацію, багато громад низки релігійних течій (баптистів, п'ятидесятників), які діяли раніше нелегально, не бажали реєструватися. Уповноважений Ради у справах релігій в Одеській області В.Коновалов зазначав про п'ятидесятників, що свою відмову реєструватися вони пояснювали так: “Ви і так усіх нас знаєте, навіщо нам ще записуватися”; “свобода совісті передбачає, що вірити в бога це особиста справа кожного. Церква в нас відокремлена від держави, тому ми ні перед ким не повинні звітувати в тому, що віримо” [14, арк. 90]. Активіст п'ятидесятницької громади із с. Дмитрівки Татарбунарського району Одеської області Т.Димов заявив: “Ми в реєстрації колись були... Від нас вимагали дані про членів, про тих, кого хрестити будемо. Ми такі дані давати не хочемо. Ви бажаете шляхом реєстрації нав'язати нам православну віру... Загалом, коли ми будемо зареєстровані, то нам лише обряди дозволять виконувати, а віри у нас не буде. Обряди ж нас не врятують” [14, арк. 90–91].

Перешкодити поширенню руху п'ятидесятників не могли навіть численні судові процеси, які супроводжували його історію в 50–80–х рр. ХХ ст. Цілком типовими в 70–80–х рр. ХХ ст. стало засудження представників вказаного віровчення за відмову служити в Радянській армії. Практика позбавлення волі за відмову брати у руки зброю простежувалася і у відносно демократичний період історії СРСР під час “перебудови” [5, с. 83].

Як свідчить доповідна записка уповноваженого у справах релігії Миколаївського облвиконкому Б.Шлепенька голові Раді у справах релігій при Раді Міністрів СРСР окремі групи п'ятидесятників у Миколаєві намагалися об'єднатися в одну релігійну громаду, за що над громадянами Волковим, Зайченко, як активістами, та іншими була розпочата кримінальна справа, а організаційна діяльність п'ятидесятників припинена. У січні 1960 р. в обласному центрі відбувся судовий процес, на якому розглядалася антирадянська діяльність Волкова, Подрезова, Гончарова, Гупаленка і Кучера, які очолювали дві групи п'ятидесятників. Черговий процес над п'ятидесятниками відбувся у квітні 1964 р. Перед судом у Доманівському районі Миколаївської області постали провідник групи п'ятидесятників І.Уманець та його дружина С.Уманець [15, с. 521]. У січні 1967 р. у м. Миколаїв за сумнозвісною статтею 209 КК УРСР було засуджено до 5 років таборів п'ятидесятника Волкова [16, арк. 31].

У радянській пресі і численній атеїстичній літературі велася відверта кампанія проти конфесії. Спосіб життя її прихильників зображувався вкрай

негативно. Це спричинило й таке явище в середовищі п'ятидесятників, як еміграційні настрої. В 1963 р. групі віруючих вдалося прорватися до американського посольства в Москві і попросити допомоги у справі еміграції з СРСР [17, с. 95]. І хоча спроба не увінчалася успіхом, у 1973 р. розгорнулася нова кампанія за еміграцію. За підрахунками міжнародних організацій на лютий 1977 р. близько однієї тисячі п'ятидесятників виявили бажання залишити СРСР, а в 1979 р. кількість бажаних досягла 30 тис. осіб [18, с. 159]. Із заявами про виїзд з Радянського Союзу звернулися 324 сім'ї віруючих–п'ятидесятників з Миколаївської, Херсонської, Закарпатської, Ворошиловградської, Харківської та інших областей в кількості 1562 особи, в т.ч. більше половини з них діти шкільного і дошкільного віку [19, арк. 4–6].

З 1979 р. репресії проти п'ятидесятників значно посилювалися. У 1981 р. п'ятидесятниками був утворений Комітет “Право на еміграцію” – правозахисна організація п'ятидесятників. Одним з її лідерів був П.Ахтьоров – автор релігійного трактату “На пути к бессмертию”. За свою діяльність він був двічі засуджений у 1971 та 1981 рр. [20, с. 304].

Хоча обсяг статті не дозволяє розкрити більш широко проблему, слід зазначити, що організації Християн віри Євангельської відігравали значну роль у релігійному рухові опору радянському режимові на Півдні Української РСР, здійснюючи постійний зв'язок з іншими нелегальними організаціями інших регіонів України, використовуючи насамперед легальні методи боротьби, форми прояву опозиції у межах чинного законодавства СРСР, намагаючись реалізувати свої конституційне право на свободу віросповідання та об'єднань.

Таким чином, окремим напрямом опозиційного руху на Півдні України була протидія віруючих існуючому режиму. Адміністративний тиск, поєднаний з терором, жорстке регламентування діяльності релігійних організацій, “драконівське законодавство” – це неповний перелік засобів, яким користувалась радянська влада в політичній війні з церквою у хурцувальну добу та часи “застою”. П'ятидесятники та представники інших релігійних течій, які не хотіли співпрацювати з режимом, складали непропорційно велику частку “в'язнів совісті” в СРСР.

У радянській пресі і численній атеїстичній літературі велася відверта кампанія проти сектантських організацій. Органи влади постійно вживали заходів для боротьби з релігійними організаціями, були внесені навіть деякі зміни в законодавство СРСР, з метою обмеження відкриття релігійних громадських об'єднань. Ув'язнення, притягнення до кримінальної відповідальності, звільнення з роботи, штрафи – це далеко не повний перелік покарань, які пережили віруючі, відстоюючи свої законні права та інтереси.

Список використаних джерел

1. Данилюк Ю.З., Бажан О.Г. Опозиція в Україні (II пол. 50–х – 80 рр. ХХ ст.). – К., 2000; Русначенко А.М. Національно-визвольний рух в Україні: сер. 50–х – поч. 90–х рр. – К., 1998; Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80–х років. – К., 1995; Курносів Ю.О. Інакомислення в Україні (1960–1980 рр.). – К., 1994; Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987 роки). – Харків, 2003; Гончарук Г.І., Нагайцев А.Е., Шановская Е.А. Украина: предрассветные сражения: Сопротивление власти в советских

документах 1975–1991 годов. – Одесса, 2011.

2. Котляр Ю. Боротьба за українську національну ідею на Миколаївщині в 50–80-х рр. XX ст. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – Т.83. – Вип.70. Історичні науки. – С.154–160; Бажан О. Дисидентство в УРСР: спроба дефініції // *Magisterium: історичні студії*. Вип.7 / НАУКМА. – К.: Стилас, 2001. – С.27–31; Русначенко А. Спротив робітництва та робітничі протести в Україні // *Розбудова держави*. – 1996. – №4. – С.51–57; Зайцев Ю. Дисиденти // *Молодь України*. – 1995. – 4, 6, 11 квітня; Дмитрук В. Нелегальна інформаційна мережа в Чехословаччині та її вплив на формування опозиційних настроїв в Україні (кінець 60-х – початок 70-х рр.) // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2000. – №2/4. – С.525–532; Кривдіна І. З історії правозахисного руху в Україні // *Науковий вісник ІДПУ*. – 2001. – Вип.10. – С.11–13.

3. Любашенко В. Історія протестантизму в Україні. – Львів, 1995; Мельник В.І. П'ятидесятництво: нові тенденції. – К., 1998; Мельник В.І. Молодеж в п'ятидесятництві: поєски ідеала. – Львів, 1992; Савинський С.Н. Історія русско-українського баптизму. – Одесса, 1995.

4. Савинський С.Н. Історія євангельських християн-баптистів України, Росії, Белорусії (1867–1967): в 2-х томах / Сергій Никитович Савинський. – СПб: Библия для всех, 2001. – Т.2: 1817–1967 гг. – 424 с.

5. Бажан О.Г. Випробування вірою: Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні в другій половині 1950-х – 1980-х рр. / О.Г. Бажан, Ю.З. Данилюк. – К.: Ін-т історії України НАН, 2000. – 332 с.

6. Зайцев Ю.Д. Дисиденти (Нарис історії української опозиції 1959–1991 рр.) / Юрій Дмитрович Зайцев // *Молодь України*. – 1995. – 4, 6, 11 квітня.

7. Державний архів Служби Безпеки України. – Ф.1. – Оп.18. – Спр.12. – 117 арк.

8. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.4648. – Оп.2. – Спр.449. – 37 арк.

9. Там само. – Оп.7. – Спр.105. – 182 арк.

10. Там само. – Оп.2. – Спр.221. – 155 арк.

11. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.25. – Спр.1040. – 83 арк.

12. Там само. – Оп.24. – Спр.4704. – 425 арк.

13. Яроцький П.Л. Український протестантизм учора і сьогодні / П.Л. Яроцький // *Віче*. – 1994. – №11. – С.147–157.

14. ЦДАВО України. – Ф.4648. – Оп.5. – Спр.130. – 133 арк.

15. Войналович В.А. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс / Віктор Анатолійович Войналович. – К.: Світогляд, 2005. – 741 с.

16. ЦДАВО України. – Ф.4648. – Оп.5. – Спр.57. – 107 арк.

17. Шпак Д.О. Протестантизм в релігійному опозиційному русі на Півдні України в 1950-х – 1980-х XX ст. / Денис Олександрович Шпак // *Наукові праці: науково-методичний журнал*. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – Т.100. – Вип.87. Історичні науки. – С.93–98.

18. Алексеева Л. Історія інакомислія в СРСР. Новейший период / Людмила Алексеева. – М.: ЗАО РИЦ Зацепя, 2001. – 384 с.

19. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.1508. – 86 арк.

20. Бажан О.Г. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. XX ст.) / О.Г. Бажан, Ю.З. Данилюк / НАН України. Інститут історії України. – К.: Рідний край, 2000. – 616 с.

References

1. Danyluk Ju.Z., Bazhan O.G. Opozycja v Ukraini (II pol. 50-ch – 80-ch rr. XX st.). – K., 2000; Rusnachenko A.M. Nacionalno-vyzvolnyj ruch v Ukraini (ser. 50-ch – poch. 90-ch rr. – K., 1998; Kas'janov G. Nezhodni: ukrajinska inteligencija v rusi oporu 1960–80-ch rokov. – K., 1995; Kurnosov Ju.O. Inakomysslenija v Ukraini (1960–1980 rr.). – K., 1994; Zacharov B. Narys istoriji dysyidentskogo ruchu v Ukraini (1956–1987 roky). – Charkiv, 2003; Goncharuk G.I., Nagajcev A.E., Shanovskaja E.A. Ukraina: predrassvetnye srazhenija: Soprotivlenie vlasti v sovetskikh dokumentach 1975–1991 godov. – Odessa, 2011.

2. Kotljarskyj Ju. Borotba za ukrajinsku nacionalnu ideju na Mykolajivszyni v 50–80-ch rr. XX st. // *Naukovi praci: Naukovo-metodychnyj zurnal*. – Mykolajiv: Vyd-vo MDGU im. Petra Mogyly, 2008. – Т.83. – Вип.70. Історичні науки. – С.154–160; Bazhan O. Dysyidentstvo v URSR: spoba definitsii // *Magisterium: istorichni*

studiji. Vyp.7 / NAUKMA. – K.: Stilas, 2001. – С.27–31; Rusnachenko A. Sprotiv robitnistva ta robitnichy protest v Ukraini // *Rozbudova derzavy*. – 1996. – №4. – С.51–57; Zaitsev Ju. Dysyenty // *Molod' Ukrainy*. – 1995. – 4, 6, 11 kvitnya; Dmitruk V. Nelegalna informatsiyna mreza v Chechoslovachchyni ta jiji vplyv na formuvannya opozitsiynych nastrojiv v Ukraini (kinets 60-ch – poch.70-ch rr.) // *Z arhiviv VUCHK–GPU–NKVD–KGB*. – 2000. – №2/4. – С.525–532; Kryvdina I. Z istoriji pravozahisnogo ruhu v Ukraini // *Naukovyj visnyk IDPU*. – 2001. – Vyp.10. – С.11–13.

3. Lyubaschenko B. Istorija protestantyzmu v Ukraini. – Lviv, 1995; Melnik V.I. P'yatydesjatyntstvo: novi tendentsiji. – K., 1998; Melnik V.I. Molodez v pjatidesjatyntstve: poisk ideala. – Lvov, 1992; Savinskij S.N. Istorija russko-ukrajinskogo baptizma. – Odessa, 1995.

4. Savynskyy S.N. Istorija evangelskich christian-baptistov Ukrainy, Rossii, Belorussii (1867–1967), v 2-ch tomach / Sergej Nikitovich Savinskij. – St. Petersburg: Biblija dlja vseh, 2001. – Т.2: 1817–1967 gg. – 424 s.

5. Bazhan O.G. Vyprobuvannya viroju: Borotba za realizatsiju prav i svobod virujuchyh v Ukraini v drugij polovyni 1950-ch – 1980-ch rr. / O.G. Bazhan, Ju.Z. Danyluk. – K.: Ін-т історії України НАН, 2000. – 332 s.

6. Zaitsev Ju.D. Dysyenty (Narys istoriji ukrajinskoji opozysiji 1959–1991 rr.) / Juriy Dmytrovyh Zaitsev // *Molod' Ukrainy*. – 1995. – 4, 6, 11 kvitnja.

7. Derzhavnyj archiv Sluzhby Bezpeky Ukrainy. – F.1. – Op.18. – Spr.12. – 117 ark.

8. Centralnyj derzhavnyj archiv vyschyh organiv vlady i upravlinnja Ukrainy (dali – TSDAVO Ukrainy). – F.4648. – Op.2. – Spr.449. – 37 ark.

9. Там само. – Оп.7. – Спр.105. – 182 арк.

10. Там само. – Оп.2. – Спр.221. – 155 арк.

11. Centralnyj derzhavnyj archiv gromadskych ob'jednan' Ukrainy (dali – TSDAGO Ukrainy). – F.1. – Op.25. – Spr.1040. – 83 ark.

12. Там само. – Оп.24. – Спр.4704. – 425 арк.

13. Yarotsky P.L. Ukrajinskij protestantizm uchora i s'ogodni / P.L. Yarotskyj // *Viche*. – 1994. – №11. – С.147–157.

14. TSDAVO Ukrainy. – F.4648. – Op.5. – Spr.130. – 133 ark.

15. Vojnalovich V.A. Partijno-derzhavna polityka schodo religiji ta religijnyh instytusij v Ukraini 1940–1960 rokov: politologichnyj diskurs / Viktor Anatolijovych Vojnalovych. – K.: Svitogljad, 2005. – 741 s.

16. TSDAVO Ukrainy. – F.4648. – Op.5. – Spr.57. – 107 ark.

17. Shpak D.O. Protestantism v religijnomu opozitsijnomu rusi na Pivdni Ukrainy u 1950-ch – 1980-ch XX st. / Denys Oleksandrovych Shpak // *Naukovi praci: Naukovo-metodychnyj zhurnal*. – Nikolajiv: Vyd-vo CHDU im. Petra Mogyly, 2009. – Т.100. – Вип.87. Історичні науки. – С.93–98.

18. Alekseeva L. Istorija inakomysslija v SSSR. Novejšhyj period / Lyudmila Alekseeva. – M.: ЗАО Ritz Zatcepa, 2001. – 384 s.

19. TSDAGO Ukrainy. – F.1. – Op.25. – Спр.1508. – 86 арк.

20. Bazhan O.G. Opozysija v Ukraini (druga pol. 50-ch – 80-ti rr. XX st.) / O.G. Bazhan, Ju.Z. Danyluk / NAN Ukrainy. Institut Istoriji Ukrainy. – K.: Ridnyj kraj, 2000. – 616 s.

Shpak D. O., Ph.D. in History, Associate Professor, Department of Social and Humanitarian disciplines, Mykolaev branch of Kiev National University Culture and Arts (Ukraine, Mykolaev), postsciresearch@gmail.com

Pentecostals in the religious dissidence in the South of Ukraine (the second half of the 1950th – the first half of the 1980th of the XX century)

In the article there're presented facts of persecutions of christians' activists of religious communities of Pentecostals in the South of the Ukrainian SSR, within the framework of anti-religious politics of the Soviet Union, on the basis of an archival materials and a special scientific publications. Moreover, in the article there're indicated forms of activity of organizations of Pentecostals in the context of religious dissidence, and also there's presented statistical data the quantity of Pentecostals in this region of Ukraine and in the marked chronological boundaries.

Keywords: Pentecostals, antireligious polity, anti-soviet activity, dissident movement, clandestine organizations, persecution for ideological reasons, Ukrainian Soviet Socialist Republic.

Шпак Д. А., кандидат исторических наук, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин, Николаевский филиал Киевского национального университета культуры и искусств (Украина, Николаев), postsciresearch@gmail.com

Христиане веры Евангельской в религиозном диссидентстве на Юге Украины (вторая половина 1950-х – первая половина 1980-х XX ст.)

На основе обработанных архивных материалов и специальных научных трудов, в статье освещаются факты преследований верующих-активистов религиозных общин, последователей одного из направлений протестантизма – пятидесятничества, на Юге Украинской ССР, в рамках антирелигиозной политики Советского Союза; раскрываются формы деятельности организаций Христиан веры Евангельской в контексте религиозного диссидентства, а также представлены статистические данные по численности верующих в указанном регионе Украины в указанных хронологических рамках.

Ключевые слова: пятидесятники, антирелигиозная политика, антисоветская деятельность, диссидентское движение, подпольная организация, гонения по идеологическим мотивам, Украинская Советская Социалистическая Республика.

* * *

УДК 94(477)

Яремчук Ю. М.

здобувач Центру дослідження українсько-польських відносин, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Україна, Львів), oleg-muravskiy@ukr.net

Розвиток транспортної інфраструктури Львова (60–80-х рр. XX ст.)

Охарактеризовано соціальну інфраструктуру Львова 60–80-х рр. XX ст. на прикладі розбудови транспортної мережі міста. Визначено позитивні та негативні сторони урбанізації, відзначено неефективність дій місцевої влади в контексті досліджуваних проблем. На конкретних прикладах показано якість пасажирських перевезень міським транспортом, кількість збудованих доріг, визначено недоліки у роботі служби санітарної очистки та експлуатації вулиць. Особливу увагу звернено на заходи місцевої влади щодо зменшення автомобілепотуку у центральній частині міста, будівництва транспортних комунікацій, а також на впорядкування руху окремих видів транспорту на вулицях Львова з метою поліпшення умов руху міського автомобільного та електричного транспорту, гарантування безпеки пішоходів, уникнення дорожньо-транспортних пригод. Розглянуто нереалізований план будівництва “львівського метро” (т.зв. “підземний трамвай”).

Ключові слова: Львів, транспортна інфраструктура, автодорога, шляхопровід, автобус, метро.

У 1960–1980-х рр. Львів, у порівнянні з довоєнним періодом, значно змінив своє “зовнішнє обличчя”. Радянська влада доклала чимало зусиль для того, щоб міське середовище максимально враховувало запити і потреби індивідуумів і окремих соціальних груп. Функціонування міста як системи мало забезпечити й мінімальні витрати часу на транспорт. Вивільнення часу дало б можливість кожному жителю домогтися духовного збагачення, дозволило б приділяти більше уваги дозвіллю тощо.

Мета розвідки – розкрити реформи міської влади Львова у транспортній сфері. Формування міського середовища Львова у повоєнний період XX ст. – одна із малодосліджених сторінок української історіографії, яка оминула увагою комплекс проблем пов'язаних із реформуванням транспортної інфраструктури міста. Джерельну основу статті становлять архівні матеріали Державного архіву Львівської області (ДАЛО), матеріали періодичної преси.

Львів'яни у 1960-х рр. відчували значні транспортні проблеми, спричинені збільшенням кількості автомобілів. “Від кількості і якості доріг залежить, чи збереже в майбутньому автомобіль свої головні переваги – швидкість і маневреність пересування,

особливо у Львові, – відзначали сучасники. – Щороку в місті будується не більше 6–10 кілометрів нових шляхів, а потреби значно більші” [1, с. 4].

Справді, асигнування на житлове будівництво з кожним роком зростало, а кошториси на спорудження шляхів залишалися практично незмінними. Нові міські мікрорайони, розташовані, як правило, на колишніх околицях, були без сучасних транспортних комунікацій, а центральні магістралі – вулиці 1 Травня, Стрийська, І.Франка, Б.Хмельницького, Леніна та інші, перенасичені транспортом. “Якщо за 10 років кількість транспорту в місті зростає втричі, то вже найближчим часом нас чекає щорічне різке збільшення кількості автомобілів, особливо легкових. За розвитком доріг і шляхових споруд місто тепер дуже і дуже відстає”, – відзначали тогочасні аналітики [2, арк. 5].

У 1970-х рр. рухомий склад значно зріс, на дороги виїхали нові “комфортабельні машини”. Однак роботи щодо спорудження нових вулиць, проїздів, розширення перехресть і впровадження засобів регулювання руху транспорту і пішоходів значно відставали від збільшення кількості автомашин і населення [3, с. 4]. Складне планування вулиць, охоплення окружною дорогою лише двох третин території міста, променева побудова магістральних вулиць, які сходяться до центру, відсутність внутріміського кільця – усе це створювало надзвичайно складні умови для руху міського транспорту і безпеки пішоходів. Виникла необхідність часткового виведення з центральної частини міста вантажних автомобілів [3, с. 4].

У 1971 р. виконком міської Ради депутатів трудящих неодноразово розглянув питання про заходи щодо впорядкування руху окремих видів транспорту на вулицях Львова з метою поліпшення умов руху міського автомобільного та електричного транспорту, гарантування безпеки пішоходів, уникнення дорожньо-транспортних пригод [3, с. 4]. Саме у цей період було вирішено заборонити рух вантажних автомобілів у центральній частині міста – на проспектах В.І. Леніна, Т.Г. Шевченка, та прилеглих до них вулицях. Заборонявся також рух тракторів, тракторів з причепами на колісному та гусеничному ході, гужового транспорту.

Водночас, транспортування підйомних, землерийних механізмів, шляхових машин з об'єктів на об'єкти дозволялося лише на трейлерах у нічний час, згідно з визначеними маршрутами і згідно з погодженням з державною автомобільною інспекцією (ДАІ) та Львівським трамвайно-тролейбусним управлінням [3, с. 4].

У 1970-х рр. значні незручності створювали розташовані біля проїзних частин вулиць і на тротуарах торгові об'єкти: лотки, будки, цистерни з пивом, квасом, молоком тощо, адже вони не тільки “псували загальний вигляд міста”, але й збирали величезні черги. Зважаючи на цей чинник, місцевою владою не допускалося встановлення торгових об'єктів, як і рекламних щитів та інших споруд на проїзній частині вулиць без погодження з ДАІ та дозволу виконкому міської ради. Дозволялося перевезення продуктів харчування, промислових товарів, овочів на вулиці, де заборонено рух вантажного автотранспорту, у машинах із спеціальними кузовами на шасі легкових та